

За твердженням давніх тлумачів Біблії, Дерево Життя, розташоване в центрі Раю, і є метою повернення досконалої (преображеної) людини в Едем; воно знаходиться поза добром і злом [12].

Література

1. Некрасова М.А. Проблема ансамбля в декоративном искусстве// Искусство ансамбля. Художественный предмет – интерьер – архитектура – среда/ Сост. М.А. Некрасова. – М.: Изобраз. искусство, 1988. – С. 14.
2. Жидков В.С., Соколов К.Б. Вказ. прац. – С. 248.
3. Щербаківський В.М. Українське мистецтво: Вибрані неопубліковані праці/ Упоряд. В. Ульяновський. – К.: Либідь, 1995. – С. 163.
4. Василькова В.В. Синергетика и архетипические коды социальной организации// Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. – М.: Прогресс-Традиция, 2002. – С. 260.
5. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. – реліг. моног. – К.: АТ "Обереги", 1992. – С. 56.
6. Вказ. прац.
7. Габричевський А.Г. Одежда и здание// Морфология искусства. – М.: Аграф, 2002. – С. 408.
8. Войтович В.М. Українська міфологія. – К.: Либідь, 2002. – С. 98.
9. Кульчицька О.Л. Народний одяг західних областей України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – Табл. 37.
10. Вказ. прац. – Табл. 4, 9, 15.
11. Стельмащук Г.Г. Традиційні головні убори українців. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 218.
12. Власов В.Г. Большой энциклопедический словарь изобразительного искусства. В 8 т, т. 2. – СПб.: Лита, 2001. – С. 825.

УДК 712.253.

Ст. викл. Т.В. Федяй – НЛТУ України

ПЕЙЗАЖНА ЛІРИКА ТА ЗОБРАЖЕННЯ ДЕРЕВ У ТВОРЧОСТІ ВІДОМИХ МИТЦІВ

Характеристика і аналіз творчої подачі дерев у пейзажах видатних українських, російських, французьких майстрів живопису та графіки. Висвітлено особливості стилістичних напрямків та розвитку живопису.

Ключові слова: пейзажі, лірики, художники, колористика, пластика, стиль.

Senior teacher T.V. Fediay – NUFWT of Ukraine

Landscape lyric poetry and image of trees in creation of the known artists

There has been done the analysis of creative presenting of the trees in the landscapes of the prominent Ukrainian, Russian and French masters of painting and graphic arts. There where depicted some special features of the stylistic trends in the painting art development.

Keywords: kinds of the nature, lyrics, artists, color, plastic, style.

Напевно, в світі немає людини, яка б не спробувала зобразити чи описати дерево. Воно завжди займало достойне місце у творчості поетів, художників, живописців, графіків, скульпторів, архітекторів. Дерево є однією з найважливіших часток нашого життя, помічаємо ми це чи ні. Дерево оточене природнім середовищем, але вирізняється з нього і є однією з найпривабливіших натур усіх часів і народів. Від перших наскельних малюнків до сьогодні бачимо захоплення деревом як натурою. Наприклад, ще в епоху Відродження

видатний письменник, науковець, філософ, художник Леонардо да Вінчі у своїй книзі про живопис пише, що гілки на деревах розміщені двома способами: "або вони одна навпроти одної, або ж ні. Якщо ж вони не одна навпроти одної, то посередині гілка буде прямою". Як багато потрібно було спостерігати за деревами, ростом гілок, їх ритмом, щоб стверджувати ці закономірності. І якщо ми проаналізуємо творчість відомих художників, то помітимо, що кожен з них починав, а дехто і завершував творчий шлях замальовками з натури, начерками дерев, живої природи, пейзажів.

Порівняно з натюрмортом, інтер'єром чи портретом у пейзажі перед художником постають більші можливості зображення простору, багатоплановості, глибини точки зору, різновидів форм, фактур, величин, кольорів при постійній зміні світла, атмосферних явищ.

Уміння розібратись у своїх враженнях від пейзажу, віднайти у ньому найцікавіше, знайти вдалу точку зору, композиційне вирішення, виділити головне і знехтувати другорядним, знати, що найбільш характерне, а що випадкове, і об'єднати усе це воедино – справа нелегка, але цікава й різнопланова. Ось чому так багато відомих митців працювало у пейзажному жанрі. Серед них відомі корифеї мистецтва, без яких важко уявити історію живопису та рисунку взагалі: Т. Шевченко (1814-1861), І. Труш (1869-1941), О. Новаківський (1872-1935), О. Кульчицька (1877-1967), І. Северин (1881-1959), а також не менш відомі російські майстри І. Шишкін (1832-1898), А. Куїнджі (1842-1910), Ф. Васильєв (1850-1873), О. Саврасов (1830-1897), І. Левітан (1860-1900). Усім цим художникам було притаманне рідкісне відчуття і бачення живої природи, яку вони майстерно зображали у своїх пейзажах.

Слово ПЕЙЗАЖ походить від французького (paysage, від pays – місцевість) – вид, зображення місцевості; у живописі і графіці жанр (і окремий твір), у якому основний об'єкт зображення – природа. Часто зображають вигляди міст або архітектури (архітектурний пейзаж, ведута), морські вигляди (марина).

Найбільш відомим і багатограним явищем у європейському пейзажному живописі була так звана "Барбізонська школа", що базувалась у невеликому містечку Барбізон поблизу Парижа. Після Французької революції 1848 р. багато художників відійшли від складних соціальних проблем у романтичну поезію природи. У природі вони шукали вічну красу та відчуття свободи, які не могли знайти в сучасному суспільстві, і в людських стосунках. Їх ізоляція у Барбізоні було естетичним пошуком справжнього мистецтва. Вони збагатили мистецьку скарбницю світу простими і водночас величними пейзажами. Зазвичай сюжетами їх творів служили прості, але витончені мотиви, серед яких велику частину займали ліс, дерева. Наприклад, Н. Діаз, захоплюючись деревами і у своїх творах зберіг любов до яскравих фарб підвищеного відчуття кольору. Дерева автор пише дрібними швидкими мазками пензля, ніби розбризкуючи яскраві барви. Крізь блискучу зелень густих крон пробивається світлий промінь сонця. Він творить надзвичайно витончені силуети дерев, лісу. Над суворою долиною стрімкість величної сосни подано без жодної гри і ефекту, з серйозністю і простотою, у стриманому колориті, притаманному найкращим пейзажам Барбізонської школи. Так само і К. Коро

у силуетах дерев, чагарників, темних мас лісу передає легкість та м'якість крон, глибинність пейзажів. Його дерева складались із взаємодії різних кольорів, співвідношення світлого і темного. Уважно опрацьовані переходи світлотіні. Витончені градації сірувато-сріблястих відтінків роблять його твори легкими та повітряними. У глибоку тінь занурені дерева переднього плану на картині "Пейзаж із озером", де поступово світлішають стовбури й гілки і далі відкривається вся краса природи.

Майже водночас (1870-1923 рр.) велике прогресивне художнє угруповання було створене видатними живописцями Росії, які назвали себе Передвижниками. Передвижники ставили перед собою завдання подальшого розвитку живопису, переосмислення принципів академічного і романтичного напрямів, принципи реалістичного пейзажу. Товариство об'єднало навколо себе найкращих живописців пп. XIX ст. Вони вплинули на все художнє життя Росії. До цих художників належав А. Саврасов, про твори якого говорили як про поезію, народжену з прози. У своїх полотнах він зображає дерева, знаходячи нові цікаві композиційні вирішення, вловлює неперевершену грацію дерева і невловимий настрій природи. Такі твори як "Граки прилетіли" (1871), "Путівець" (1873) найкраще передають колористичні нюанси художника.

Хотілося б віддати належне І. Шишкіну, який найбільше оспівував красу дерева. Ліс був стихією художника. Ніхто краще від нього не переказав величну красу соснового бору, прохолодного лісу, ніхто не знав як він, будови дерева.

І. Шишкіна називали володар лісу. Його завжди притягувала краса природи, дерев. У своїй картині "На півночі дикій" він втілює свою мрію передати красу дерев Півночі. Майстерно і реалістично художник змальовує сосну, вкриту сріблястим снігом. Видно, що він довго вивчав структуру дерева. Як витончено, майже в одній площині, митець відтінює крони холодними стриманими барвами. За цим стоїть глибоке проникнення художника і вміння помічати і виокремлювати головне. У І. Шишкіна на відміну від А. Саврасова загальний настрій домінує над відтінками і нюансами. Він малював парадні портрети природи. Дерева у Шишкіна не просто ростуть, а височіють, тіні втікають, хвоя тяжіє, листя іскриться і просвічується на сонці. Папороть стелиться землею. Хотілося б згадати про твори "У лісі графині Мордвинової", "Петергоф" (1891), "Дуби" (1887), дивлячись на які, усвідомлюєш силу майстерності і любові автора до краси і величі дерев.

Важливо згадати і твори А. Куїнджі (1842-1910): "Березовий гай" (1879), "Сонячне світло в парку" (1898-1908). Неймовірна гра світла й тіні поміж золотисто-білими березами, ефектність та виразність могутніх дубів у картині "Дуби" (1900-1905), засніжений краєвид у картині "Сонячні плями на паморозі" (1876-1890). Варто згадати і учнів А. Куїнджі: О. Рілов, з творами "Зелений шум" (1904), "Тихе озеро" (1908), "На природі" (1933), "Зелене мереживо" (1928), та його неймовірно багата кольорова гамма і відчуття багатоплановості характеру дерев, що не лишають глядача байдужим; В. Пурвій і його "Останній сніг" (1898), "Рання весна" (1899), М. Кримов "Плями місячного сяйва у лісі. Зима" (1898-1908), "Вечір в Україні" (1878) узагальнені і ла-

конічні з найвиразнішими плямами яблуневого саду. А ось І. Левітан любить малювати не дуби, сосни і ялини, а більш залежні від природних змін берези, осики, і особливо водні поверхні, наприклад, "Березень", "Золота осінь" (1895). До речі, натхненний "Березнем" І. Левітана пейзажист К. Юон пише один із своїх найвідоміших пейзажів – "Березневе сонце". Багатство відтінків, яке відбиває складну гру кольорів сонячних променів, підштовхувало наступних художників до імпровізованого вільного письма.

Одним із найвизначніших українських митців-імпресіоністів і вельми своєрідним колористом був І. Труш. Своєю творчістю він розпочав відродження галицького малярства. У його численній мистецькій спадщині є понад 6000 творів. До пейзажних шедеврів належать "Захід сонця в лісі" (1904), "Самотня сосна", "Полукіпки під лісом" (1919), "В обіймах снігу" (1925), "Копиці сіна", "Місячна ніч над морем" (1925), цикли "Життя пнів" (1929), "Луки і поля", "Квіти", "Сосни", "Хмари", "Дніпро під Києвом" (1910); краєвиди Криму, Венеції, Єгипту, Палестини. І. Труш малював також пейзажі з архітектурними мотивами ("Михайлівський собор", "Андріївська церква" у Києві, "Могила Т. Шевченка", "Єгипетський храм" тощо). Мазок картин І. Труша соковитий, колорит спершу живий, у пізніших картинах тонований.

Щоправда, І. Труш не одразу захопився українським пейзажем. Спочатку він шукав натхнення в екзотичних обрїях Італії, Палестини, Криму і тільки згодом віднайшов гідні своїй палітрі теми у розмаїтті українського краєвиду. Художник не "списує" своїх пейзажів з природи, він komponує їх, оповиває власним настроєм і надихає думкою, тобто тим, чого нема в природі, а є тільки в душі оригінальної індивідуальності. Під тим оглядом краєвиди й кольори митця є радше глибоко продуманими поемами, ніж перелітними ліриками-імпресіями. Це різнить І. Труша від імпресіоністів узагалі, манера письма яких знайшла свій початок у Франції, де і був зароджений імпресіонізм, тобто спосіб малювання й відтворення природи не на основі того, що ми про неї знаємо, але того, що ми перед собою бачимо.

Усьому тому, що зображає автор, він додає невимушеності. Напевно, більше пізнається, ніж відокремлюється, очерет, залитий водою, довгий стовбур високої осоки, її тонкі гілочки повністю розчиняються у повітрі. Осінній пейзаж дуже характерний. Справжня осінь ще не прийшла, але перші заморозки вже позолотили темні дуби, на всі дерева лягло сонячне проміння. І знову художник захоплюється красою дерев, майстерними розтяжками ахроматичними кольорами, підкреслює композиційні та стилістичні особливості кори, лінійну пластику гілок. І. Труш був відомим піонером нового світосприйняття. Як український пейзажист – він, щоправда, не без попередників. Прекрасні пейзажі залишив у своєму спадку Т. Шевченко – поет, художник, філософ.

Саме Т. Шевченко, одна із найвидатніших особистостей в історії нашого народу і мистецтва, надає неабияку увагу дереву. Напевно, всім відомі слова: "Додолю верби гне високі...", а чи знаємо ми про цикл гравюр Т. Шевченка з серії "Живописна Україна": "Видубецький монастир", "У Києві" є прекрасною гравюрою з розлогою вербою, освітленою сонцем на передньому плані.

Т. Шевченко створив багато чудових акварелей, робіт у техніці грізайль, акватинта, офортів, прекрасних рисунків та начерків, і майже у кожній

із них помічаємо досконало знайдене місце дереву. Не просто як прикрасу, але як діючу особу, наприклад клен, у творі "Циганка-ворожка". Широка верба, у центрі композиції картини "Нарцис та німфа". Шевченко майстерно продовжує зображувати природу і на засланні, у своїх творах дуже стилізовано і майстерно цілковито віддається красі природи. "Джанс – агач" (1848), "Ханга-Баба" (1851-1857), на яких помічаєш ряд старих покручених дерев із виразною графікою гілок, "Мангишлацький сад" (1851-1852), старе характерне дерево в оточенні кам'янистого ґрунту, яке виблискує в центрі композиції сонячним світлом, контрастує з глибиною насичених тіней, розлогого гілля, вдало закомпонованого на площині. "Сад біля Новопетрівського укріплення" (1845) – прекрасна акварель, на якій молоді деревця протистоять стихії вітру. Шевченко постійно захоплюється деревом як натурою: "В Лихвині" (1859), "В Хоршуні" ці твори є живими настроєвими начерками. І наприкінці свого творчого шляху у 1860 році Т. Шевченко малює нову гравюру під назвою "Дуб". Якщо вдивитись, то помічаєш, що в неї вкладено душу, неначе автор малює ще один із автопортретів, залишивши частку себе. Він не задовольняється протокольно точним фотографічним зображенням, а надає творам живості, образності. У творі він вкладає багато особистого – своє бачення дійсності. Більшість малюнків Великого Кобзаря мають зображені різноманітні стани природи. Пригадуючи настроєві начерки Т. Шевченка, на думку спадають слова: "Рисунок, який називають мистецтвом начерку, і є найвищою планкою і живопису, і скульптури, і архітектури." (Мікеланджело Буанаротті)

Як бачимо, з короткого аналізу творчості відомих пейзажистів, що вони керувалися глибоким знанням простору, композиційним аналізом і структурним вивченням елементів природи, лісу, дерев, і в жодному разі не поверховими знаннями. Тому від якості й глибини пошуку залежить у підсумку якість зреалізованого об'єкту. Важливе значення має для малюнка стилізація, дуже часто серед майбутніх архітекторів професіоналів, у галузі ландшафтно-ї архітектури та садово-паркового господарства, виникає потреба спростити зображення. Для цього треба знати всю структуру об'ємного звучання. Чим умовніше подано знак, тим краще він сприяє сприйняттю авторського задуму. Тому неабияке значення має процес ескізування природи – дерев – це підвищить простоту зображуваної інформації.

Література

1. Аленов М.М., Евангулова О.С., Лифшиц Л.И. Русское искусство X – начала XX века. "Алма-Брее". 2001. – М. Искусство. 1989.
2. Горбенко А.А. Живопис для архітекторів. Горбенко А.А. – К.: Освіта, 1991.
3. Кудряшев К.В., Байццер Л. Проблемы изобразительного языка архитектора. – М.: Стройиздат, 1985.
4. Манин В.С. Куинджи и его школа. – Л.: "Художник РСФСР", 1987.
5. Французская живопись в Эрмитаже (пп. и с. XIX в.). Очерк – путеводитель. – Л.: Советский художник. – 326 с.
6. Энциклопедия мировой живописи. – М.: Просвещение, 1969. – 236 с.
7. Яшухин А.П. Живопись. – М.: Просвещение, 1985.